

К.А. Бедреев ла И. П. Анаев

ЈААН УЛУСТЫН БАШТАП
БИЧИККЕ ЫЎРЕНЕР ШКОЛДОРЫНА

БУКВАРЬ

К.А. БЕДРЕЕВ, И. П. АНАЕВ

ЈААН УЛУСТЫН БАШТАП
БИЧИККЕ ЎЎРЕНЕР

БУКВАРЬ

Ойрот ОблОНО-нын
заведующийи Н.Г. КАТЕНЕВ
јарадып јөптөди

ОГИЗ-НОВОСИБИРСК – 1936

К.А. Бедреев, И. П. Анаев

БУКВАРЬ
ДЛЯ
ОЙРОТСКИХ ШКОЛ ГРАМОТЫ

Утвержден заведующим Ойротским ОблоНО
Н.Г. Катеневым

ОГИЗ-НОВОСИБИРСК-1936

МАЛ

м	а	л
---	---	---

МАЛ

а а а а м м м м
л л л л
мал ал

БАЛА

ба	ла
----	----

б	а
---	---

Бб

БАЛА

бала маала мал
а а а б б б м м м
балам мал ал
мал ла бала

АРБА

ар	ба
----	----

а	р
---	---

Рр

Бала.
м м м в в в р р р
Арба. Абра. Мал. Маала.
Бала.

арба барар
абра алар

ал
ала

ТАРАЛ

та	рал
----	-----

т	а
---	---

Тт

Тарал. Тара

т т т т р р р р

тарал
Тал ла тарал.
Ат ла арба.
Абра. Арба. Бар.

ат мал тар бар
тат тал тара барар

ТУРА

ту	ра
-----------	-----------

т	у
----------	----------

Уу

Тура.

у у у у ура

Урмат туралу.

Урмат ару туралу.

Урматта арба ла тура бар.

Ала ат буула. Ат туру.

тур ура балалу тут
ур тура туралу тарт

БУКА.

бу	ка
-----------	-----------

к	а
----------	----------

Кк

Букалар.

Кармак укту букалу.

К к к к укту бука

Кармакта тура бар.

Укту мал тут.

Кармакта кулур, курут бар.

Кар кур така укту

Тар тур бака бука

КОЛ.

к	о	л
---	---	---

Оо

Кол.

Толтокто укту торбок бар.

Абралу боро ат туру.

О о о о Кол ак ару.

от оро боро оок толо

ок ором торко ток торло

БОЗУ.

бо	зу
----	----

з	у
---	---

Зз

Укту бозу ла торбокто туза бар.

Болот, укту мал тут.

Укту мал тузалу.

з з з з бозулар

Арба ток тузалу азрал.

база узак азар

туза тузак базар

ТЕКЕ.

те	ке
----	----

к	е
---	---

Эе

Белекте укту теке бар.

Болотто укту уулак ла бозу бар.

Белек уулакка кулур бер.

Е е е е теке

Болот, уулакка тузалу азрал бер.

Белек тере бер эрке
Терек кере тер эрте

КАС.

к	а	с
---	---	---

Сс

Саста кас отуру.

Слер кастар азраар керек.

Кастар элбек эт берер.

Кас азраза туза болор.

Курсак ток болор.

С с с с кас

Эрте, каска сула бер.

ас сас ус сал сула

сас кас тус сакал сура

СУЛА.

Серке сула сал.

Сула атка тузалу азрал болор.

Сулала ат, бука, теке, бозу азраар керек. Мал ток болор.

Эт элбек болор.

Серке, сула ла арба сал. Курсак болор.

сарас суулук кас сала

саста сабак тас сула

САЛДА.

сал	да
-----	----

д	а
---	---

Дд

Салда алар керек.

Арба, сула салар керек.

Азрал элбек болор.

Мал ток болор.

Д д д д салда

Азрал элбек болзо, мал ардак турар.

Базар-да неле саду бар.

Туралар тудар керек.

Када кодор адам малда

Каду одор тутам турада

КЫРА.

кы	ра
----	----

к	ы
---	---

Ьь

Кыра. Кырада. Азык. Кыс. Тыт. Тазыл. Казык. Будук.

Арба сула сал.

Азрал да азык та элбек болор.

ь ь ь ь кыш

Балдар аттар тутты.

Тебек азык алды.

Олор кыраа бардылар.

Арба сула салдылар.

кызыл балык кыр азык

тазыл калык кыра сарлык

ӨРКӨ.

өр	кө
----	----

к	ө
---	---

Өө

Өркө лө көбөлөк арба кородот.

Өркө лө көбөлөк кырада кор эдет. Олорды кыра керек.

Азырал элбек болор.

Ö ö ö ö өркөлөр

Азрал элбек болзо, мал ток болор.

Азралды элбек эдер керек.

өркө төс өрө көбөк

өрөкө көс өлө төрбөк

ЭМИЛ.

эм	ил
----	----

и	л
---	---

Ии

Эмил алты бозу азрады.

Бозуларды ардак тутты.

Бирде бозу өлбөди.

Эмил талдама болды.

И и и и Эмик

Бозуды ардак тудар керек.

Астамду болор.

элик эрик ис кир

эмик кирбик бис бир

КОЛХОЗ.

кол	хоз
-----	-----

х	о	з
---	---	---

Хх

Колхозто трактор бар.

Тракторло кыра тартат.

Арба ла сула элбек салат.

Колхоз укту мал азраар болды.

Х х х х колхоз

Укту малды ардак азраар керек.

КУЧА.

ку	ча
-----------	-----------

ч	а
----------	----------

Чч

Чимби Кызыл-Өзөккө барды.

Колхозко укту эки бука, төрт куча эжелди. Колхозчылар укту мал азраар болды. Укту мал элбек кирелте берер болды. Бастра колхозчылар укту малду болды. Колхозтор укту мал азраар болды.

Ч ч ч ч куча

Колхозтор укту мал азрады.

Куча чачак чечек очок кар

Мылча бычак болчок ачык чар

МАЛЧЫ-КИРБИК.

Колхозчы Кирбик малчы болды. Кирбик 25 бее азрады. Кирбик малды ардак тутты. Мал семис турды. Арык беелерди Кирбик сулала азрады. Арык беелер семирди. Мал бастра су-кадык турар болды. Колхозчылар Кирбикти мактады. Кирбик озочыл малчы болды.

Колхоз Кирбикке бир бее берди. Эмди Кирбик малду болды. Кирбик талдама озочыл малчы. Малчы Кирбикте бирде мал өлбөди.

СИЛОС.

Колхозчыларда мал элбек өсти. Олор малды ток курсак-ла азраар болды. Силос тузалу да ток то, курсак. Колхозчылар силос салар оро салдылар. Силосты элбек эдер болды. Силосты элбек эттилер. Эмди мал ток курсакту болор. Семис болор.

Силос тузалу азрал. Силосты элбек эдер керек. Мал семис болор. Семис мал колхозко элбек кирелте берер.

КУЛУН.

ку	лун
----	-----

л	у	н
---	---	---

Нн

Манат мал кабырар малчы болды.

Колына обыс бее алды.

Беелер төрөди. Манат малын ардак тутты. Бирде кулун өлбөди.

Бастра кулундар ардак семис турдылар.

Манат ударник болды.

Манат малын ардак тутты. Малдар одорлу туры.

Н н н н кулун

кан кулун булан белең

тана узун тараан келескен

УЙ.

у	й
---	---

Јј

Тана он эки уй саады.

Тана уйларын силосла азырады, ардак тутты. Уйлар су-кадык семис турды. Ончозы бозулу болды. Тана бозуларды азраар көрөр болды. Бозулар кир тобыракту болбой, ару турды. Бозулар ончозы өсти. Бирде бозу өлбөди.

Уйларды база ару тутты. Уйлар оны таныыр болды. Уй саар керекте Тана талдама ударник болды.

Тана бир бозу ла эки уулак сый алды.

Ј ј ј Тана ударник

Уй саар саанчылар уйларды кичеер болзо, уйлар семис ардак болор.

Кой тай уй аяк аяс

Туй май койон каймак кайас

Ойротто мал азраары.

Ойротто мал тудар элбек одор бар.

Ойротто элбек мал азраарын кичеер керек.

Кой ло эчки азраарын база кичеер керек.

Бис, Ойрот областта малды элбек азраарыбыс, бастра ороныбыста эт элбек болор. Колхоз база элбек кирелте алар. Ончобыс элбек курсакту болорыбыс.

Колхозтор кой, эчки, уй, ат малды элбек азраа социалистический орооныбыс бек болор.

Онойдордо азралды элбедер керек. Мал турар одорды база кичеер керек.

Ўўредү.

Ўў

«Кызыл-Мааны колхозто» бичик билбес улустар бар болды. Олор ўўредүчи сурады.

Ўўредүчи келди. Ўўредү ачылды. Бичикке ўўренер кўүндү улустар элбек болды. Уйа ла Чечек ўўредүди сўрекей кичеедицер. Ўўредүде олор чындык ударниктар болды. Мөрөйди олор алды.

Ўўредү учына чыкты. Ончо колхозчылар бичикчи болды. «Кызыл Ойротты» кычырар болдылар.

*Бичик билери сўрекей тузалу. Бичик билбес
улуска социализм бүдүрерине кўч болор.*

ўч кўн ўн бөрўк
кўч тўн мўн көрўк

АНЧЫ.

ан	чы
----	----

а	н	
---	---	--

Нн

Бистин колхозчы Самай – анчы.

Күскүде Самай тийин андаар. Тийин андаарына Самай ончозынан артык. Онын көзи курч. Бойы десе чыйрак. Ийди база сүреен анчы. Бистин анчылар күскүде андаза, бойына да колхозко до элбек кирелте берер. Бистин орооныбыска десе, баалу андардын терезин берер.

Өткөн айда бистин Самай, колхозтын малын туткан бөрүлөрдү атты. Самай алты бөрү өлтүрдү.

Анчылардан Самай эн артык ударник.

ан эн төн колон тон
тан тен өлөн тулу тон

Бөөрү.

Бөөрүлөр колхозтын малына короду эдет.

Анчы – Самай бөөрү андаар керек деди.

Тан атты. Анчылар кыр өрө чыктылар.

Бир канчазы кобы оозында бөөрү тостылар.

Кыр өрө чыккан улус, бөрүлөрдү сүрдилер. Бөөрүлөр сан төмөн мантадылар.

Олор тозуда улуска табардылар. Көбөккө үч бөөрү келеле турды.

Ой! Калак! Калак! – Көбөк калактады. Самай үч тарый мылтык атты. Бөрүлөрдүн үчилезин өлтүрө атты.

Ол күн анчылар 8 бөөрү өлтүрдилер.

Бөөрүлөрдүн терезин саттылар. Кийим эдер бөс алдылар.

Жалаң.

Jj

Жалбак жылкычы болды.

Жылкызын жаан өлөңдү жалаңда кабырар болды. Жалбактын колында жылкы мал качанда тойу семис турат. Жалбак мал азраар керекти сүрекей билер. Онын учун онын колында мал качанда семис болор.

Түнде Жалбакта уйку жок. Түн кирзеле Жалбак мылтыкту малын карулдаар. Бу жыл чыккан кулундардан жаныста кулун өлбөди.

Бир соок жутту түнде, Жалбак оттын жанында отуарда, мал үркүди. Жалбак көрөр болзо, үүр бөрүлөр келди. Жалбак тон жокко колында мылтыкту бөрүлөрдү урада сүрдү. Тан атканча амыр жок болды. Жалбакка сүреен изү болды. Жалбак кулундарды өлүмнөн айрыды.

ЧАЛГЫ.

Гг

Өлөнning мергенчилери.

Нөкөр «Гордиенконын» адыла адалган колхоз, өлөн кезерине белетенди. Чалгыларды, өскө дө керектү немелерин жазады. Өлөнning чечеги жаныла жайыларда, колхозчылар өлөн чабты.

Бастра колхозчылар эки бригадаа бөлүндилер. Ыргалдын бригадазы Чачактын бригадазын мөрөйгө кычырды. Чачактын бригадазы Ыргалдын бригадазынан өлөндү чик жок артык тургусты. Мөрөйдү Чачактын бригадазы алды.

1. Байлар неден байыган

Сагандайга бала барказыла жадарга күч те, уур да болгон.

Сок жаныс уйлу болгон. Жаскыда сок жаныс уйы өлди.

Азраган балдары курсак жок артты. Аргазы жок Сагандай, Аргымай байга барды.

Байдын будуна жыгылып жалынды:

– Азраган балдарымды, жокту бойымды өлтүрбегер, бир саар уй беригер, жааным! – деди.

Аргымай бай айтты:

– Ээ, слерден жокту тербезендерден, мее не туза бар.

Сагандай айтты:

– Акым өрөкөн! Түрү жүрзем, нениле эт дезегер, слердин айтканыгарды бүдүрейин.

Аргымай бай айтты: – Је канайдар база, Ј айанда менин бозулу уйым бар, оны ал, сүдин ичигер. Јайгыда меге јетен буул өлөн тургузарын –деди.

Сагандай, Аргымайдын бозулу уйын алды. Јылдын сайын, Аргымай байга өлөн эдер болды. Байдын онон до өскө керегин бүдүрер болды.

2. Јайзаннын јаргызы.

Алты јыл өткөн соондо, Аргымай бай, Сагандайды јайзанга алдыртты. Он тын малымды табыштыр деди.

– Калак, јаандарым. Кандый он тын мал болды?

Јайзан айтты: - Аргымай өбөгөннин бозулу уйын, алты јылга туттын, ол малдан – өсти. Ол малды ээзине тургуза бер – деди.

- Калак, јаандарым, мен Аргымай жааныма јылдын сайын јетен буулдан өлөн эттим, бир айга малдын чеденин туттым, бу јыл андайла 50 тийин бердим, бу ончозы јангыс уйдын бозузына турар эмес-пе? – деп Сагандай айтты.

Јайзан айтты: – Айдынар јерине айдын? Аргымай өбөгөннин акту малын бер, бербес болзон, бойынды чыбыктаар болзом билинерин – деди.

Аргазы јок Сагандай, Аргымай байга малын береле, бойы азыраган балдарыла тербезендей берди.

Озо байлар онойдо байыгандар.

МАШИНА.

ма	ши	на
-----------	-----------	-----------

Шш

Јагы жүрүм.

Шебалин аймагында «Тан Чолмон» колхозко аш кезер, аш согор, өлөн кезер машиналар келди. Колхозтын улустары машиналарды көрөргө бардылар. Карган өбөгөн – Баштык машиналарды көрөлө куучындады: «Озогы өйдө каан башкарузы тушта бистер, неле ишти колло иштеер болгоныбыс. Аш салар јерди абылла, андазынла сурер болгоныбыс. Өлөндү оргуш бычакла кескенибис. Эмди дезе, жүрүм ураак башка болды. Озогы жүрүм ачу-коронду жүрүм болгон. Мен бойымнын жүрүмимде одус беш јылга чыгара ачу-корон күндер көргөм. Озогы

ачу-коронду жүрүмнөн коомой жүрүм жок. Эмди десе ырысту, сүүнчилү жүрүм болды. Бу жыргалду жүрүмди бистинг нак башчыбыс нөкөр Сталин берди. Нөкөр Лениннын, Сталиннын баштаган башкарузы, бистинг Ойрот улуска жыргалду, аргалу, сүүнчилү жүрүм берди. Бу турган машиналарды көрзөгөр, бу машиналар бистинг ишти жик жок жеңилтер. Бу турган машиналар, ырысту, аргалу жүрүмнин темдеги. Албатынын башчызы улу Сталин күннин күнгө биске кичемелин бергени жарт болды. Бис десе мунан ары онон артык иштейликтер. Колхозыбысты онон артык тыныдактар».

Колхозчылар баштыктын куучынын угала, чын - дедилер. Бастрабыс онон артык иштеерибис – дештилер.

Албатынын улу нак башчызы Сталин эзендик болзын! Колхозчылардын иштеер иш айдары жок жеңилди. Жарап сүүнчилү жүрүмди биске нөкөр Сталин берди. Ойроттор культурный жүрүмдү болдылар.

Мергенчи – Попой.

Пп

Попой эмди алтан үч жашту. Жети жаштан ала Попой байларга батракка жүргөн. Байлардын малын кабырып туратан болгон. Батракка жүрөрдө ачу-коронду күндерин көп көргөн. Жут соок күндөрдө жаман самтар кийимдү соокко тонгып, жаашка өдүп калтырап байлардын малын кабырып жүргөн. Жаныста күн Попой оору жобол жок жүрбеди.

Тайгада мал кабырып жүрөлө үч катап карга, жутка бастырып арайла өлбөди.

Шыра жүрүмнөн Попойды улу октябр айрып алды. Эмди Попой батрак эмес. Попой колхозто. Бойы ээзи болды.

Попой колхозто малчы болып жат. Озогы шыра Попойдо жок болды. Мал кабырар жерлерде культурный стан тургускан. Амыраар өйдө Попой соокко, жутка өтпөй жылу станда отуруп «Кызыл Ойрот» газет кычырып жат. Онын кабырып турган малдан жаныста мал өлбөди.

Попой талдама ударник.

КОЛХОЗ.

Колхозтын яслязы.

Эртен тура. Колхозчы үй улустар колдорында балалу ясля мендеп баскылайт.

Олорды ак кийимдү үй улустар уткууп жадылар. Олор балдарды, оору болбозын деп аяктап көрөт.

Онын кийинде, балдарга ару кийим кийдиредилер. Балдарды кыптар сайын апарадылар.

Балдарды жүзүн-жүүр ойындарла ойнодып турулар.

Курсакты жаан ару турада ичет. Обедтин кийинде уйуктайдылар. Энгирде, энелери балдарын эртенге жетре айлына ойто апаргылайт.

Ясляда балдар ончозы ток курсакту, су-кадык жүрүп жат.

Базар.

Ондай аймагында колхозтын базары бар. Ол базарда кооперация «Сибторг», «Сибпушнина», колхозтор магазин тудуп алган, саду эдип жадылар. Аймак ичинде колхозтор бойынын мал-аш продукталарын экелип садып туру. Куладыда «нөк. Папарденин» адыла адалган колхозы садуу эдер керегинде, бойынын ларегын ачып, тургузып салды.

Бу ларекта колхоз сүт планынан артыкту сүтти, каймакты, саржуды, онон до өскө продукталарды садып туру.

Колхозчылар бойынын артыкту продукталарын база садат. Колхозчылар бойына неле керектү немелерин базардан жеткил алып турат.

Жалкуларга колхозто жер жок. Какай ла Темдек бистин колхозтын члендери.

Какай өбөгөн күннин кере түшке иштенип жат. Ол сүреен кичеенип иштеп жат. Темдек дезе ондый эмес. Ол ишке орой барып жат. Ишке барганда жалкуурып иштебей отурат.

Ончо улус эртен тура ишке эрте барып, иштенип турадылар. Темдек дезе уйкудан жаңы туруп жадат. Темдек кыраа келип жарым час иштенеле, таңкылап бир час отурат. Аразында торт ишке барбас.

Күс једип келди. Кем канча кирее иштеп алганын бергледі. Какайдын трудкүни көп бичилиптир. Темдектин трудкүни ас бичилиптир.

– Ненин учун – деп, Темдек ачынып чыкты.

– Сен канча трудкүн бүдүрдин? Канча күн уйуктадын? – деп Какай сурады.

– Анда слердин керегигер јок – деп Темдек ачынып айтты.

– Сенин бичигинде канайта бичип салган? Көрип кычырзан – деп Какай айтты.

Темдек кычырып көрди:

«Кем көп иштеген болзо, ол артыкты алатан. Нени иштеп алзан, оны колынга аларын».

Јалкудын јолы.

Тебинип јүрген бака – јер албас.

Тегин јүрген јалку күн – албас.

Иштенер мергенчи эдер керегин кичеер,

Иштенбес јалку, ышту айыл күзеер.

Иштенгенинин – оозы үстү.

Иштенбегенин – ичи куру.

Јалкулар колхозко чаптык,

Јалкуларга колхозто јер јок!

Јаны јүрүм.

Јаан өзөктин ичинде,

Јаны јүрүм башталды:

Јаны колхоз төзөлдү,

Јаан јазал баштады.

Көчүп јүрер јадышты,

Керексибей омор таштады.

Колхозто ончозы јуртады,

Кыбту туралар тутклады.

Тобыракту айылдарын чачып,

Тураларга көчүп журтады.

Туму-јоболдон айрылып,

Тураларда ару журтады.

Кирлү кийимдерди јунгылады,

Кир тобырактан айрылды.

Кен јарык тураларда,

Кадык бойлоры журтады.

Јылу кажаган.

Жж

Куу өзөктө «Јангы Јол» деп колхоз, элбек мал азрап туру. Бу колхоз малды јылу кыштадар керегинде эрте јайдан ала белетенди. Малдын кыш чыгара јиир азралын белетеди. Саар уйларды, бозу – торбокты тургузарга, јылу кажаган этти.

Јылу кажаганнын ичин, агаш полду, потолокту база көзнөктү этти. Ару кейди кийдире тартар, јаманын чыгара тартар тубалу этти. Малга курсак салар кормушкалар этти.

Јылу кажаганда кыштаган мал ардак болор. Уйлардын сүди кожылып турар.

Төрөгөн уйдын бозулары тонбос. Мал өскүрерге јылу кажаганнын учуры сүреен јаан.

Мичуриннин сады.

Ойро-Турада Мичуриннин сады төзөлдү. Мичурин – јарлу талдама кат өскүреечи.

Ол канча башка, башка сорт яблок, груша оноңдо өскө каттар өскүрип алды. Онын өскүрип алган каттары сүреен астамду да көп кирелтелү де болып јат.

Бистин орооныбыста каттын учуры јаан. Ненинг учун дезе, кат албатыга амтанду курсак болып јат. Каттан жүзүн-жүүр продукталар эдип турар. Кат, курсак промышленностько сүреен керектү.

Ойрот-Турада каттын сады төзөлдi. Ол садта жүзүн-жүүр яблoк, јиилектер өскурип турар. Ойрот областын ичинде колхозтор ондый садтарды база төзөди. Удабастан Ойрот област өскүрип алган яблoкту болор. Онондо өскө көп сорт катту, јиилектү болор.

Мичурин өскүрип алган яблoктор, јиилектер бистин Ойрот јеринде там-ла элбеп өзүп јат.

Завод.

Вв

I.

Кузбаста чой, темир эдер јангы завод төзөлдi. Ойрот областан көп улус иштеерге барган. Тойдонов Јымжай ол заводко барала ишмекчи болды. Үч јылдын бажында амырап турар тужында бойынын колхозына айлдап келди.

II.

Јымжай мунайда куучындады: Бис Кузбаска келерибисте, ол јерде ээн чөл јер болгон. Ол ээн јерге, кузнецкий заводты јангы төзөп турган тужы болгон. Канча мун ишмекчилер оны иштеди. Эки јылдын ичинде завод бүдүп, учына чыкты.

III.

Эмди ол завод јыл ичинде 1200 мун тонна чой кайылтып туру. Заводтын јанында социалистический город бүтти. Ол городтын адын Сталинск – деп адады. Ол городто 100 мун ишмекчилер јуртап јат.

Мен ондо ишмекчи болып иштеп турум. Энирде чөлө өйдө производство ижин, там үзери билерине үүренип турум. Эмди үренерге бир јыл артты. Јакшы үүрензем чой кайылтар мастер болып чыгарым.

Бу заводто јаан стажту карган ишмекчилер көп бар болып јат. Олор биске болужып, бисти ишке үүредип јат. Заводтын бастра ишмекчилери стахановский движениега кириштилер. Бистин ортобыста стахановецтер көп. Мен база стахановец болорго кичеенип јадым, стахановецтерден тем алынып,

олордон ишке үүренип жадым. Эмдиде иштин нормазын ажыра бүдүрүп жадым, удабас стахановец болорым.

V.

Ондый ок заводтор, бистин Совет ороондо көп бүткен. Совет ороон сүрекей тынгыган. Жаан ийде-күчтү ороон болып барды. Же ондый да болзо класс өштүлөр эмди де бар болып жат. Олор бистин производствоо билдирбес жанынан киреле каршу ижин өткүрүп жат. Бис ончобыс сергелен болор керек.

Фабрика.

Фф

I.

Бистин Совет ороон журтыбыстын неле иш, культура жылдын жылга тынып жат. Жаңы социализм журтта ишмекчилер ле колхозчылардын жүрүми айдары жок өскөлөнди, аргалу болды. Кол күчиле жаткандардын культуразы жылдын жылга өзүп жат. оныл коштой кол күчиле жаткандардын, бөс тавар керексип турганы айдары жок өзип келди.

II.

Совет башкару бөс эдер көп фабрикалар төзөди. Ойрот областтан ураак эмес Барнаулда бөс, чепкен эдер жаңы фабрика бүтти. Ол фабрика бир жылдын ичинде 90 миллион метр бөс ле чепкен чыгарып турат.

III.

Же чепкен эдерге фабрикаа койдын түти керек. Бистин Ойрот област кой азрап турар област болып жат. Бистин област, ороон журтыбыстын фабриктерге түкти жеткил берер керек. Фабриктерге түкти жеткил берер болзо чепкен, бөс элбек чыгар.

Ойрот областын колхозчылары койды элбектеде азраар керек, койдын угын жарандыар керек. Укту кой ла жарандырган кой, тегин койдон түкти арбын берер.

Аргалу жүрүм.

Совет журтта фабриктер,

Җылдын җылга көптөп җат.

Совхоз-колхоз койлоры,

Күннин күнге өзүп җат.

Ишмекчи класстың жүрүми,

Ашту этгү ток болды.

Колхозчылардын җадыны,

Айдары јок җаранды.

Мундый җараш жүрүмди,

Сталин берди башчыбыс.

Совхоз, колхоз, фабрикти,

Онон бек тыңыдарыбыс.

Орооныбысты бек эдип,

Бар күчибис саларыбыс.

Чочко жүсту байларды,

Күүн кайрал јок сүрерибис.

Городто.

I.

Эркемей тогыс җашту. Ол городко качанда жүрбеген.

Эркемейдин адазы Толуш, городко стахановецтердин јуунына барды

Адазы Эркемейге городко баралы деди.

Аттарына минип јортты. Јолой эки чапкын суу кечти. Эки ажу ачты. Канча канча јурт өтти. Энир кирип турды.

– Эркемей көр, туку город туры. Јарым частың бажында озор түрген јортып, городко келдилер.

Эркемейдин бажы айланып, көзи суркырай берди.

Јаан, јаан үч кат туралар турат. Туралардын көзнөктөри сүрөөн јаан эмитир. Туралардын эжигинде «Ойрот-Тура» – деп бичиктү эмитир.

II.

Ороомдордо дезе улустардын тоозы не айлу деер. Эркемей адазыла јаан ороомло јортып, јаан тураа келип түшти. Түшкен туранын эжигинде «Колхозчылардын туразы» - деп јаан бичип салган эмитир. Туранын ичинде кирип кондылар.

Эркемей уйуктап јадарда, јаан үнгүр табыш угулды.

Эркемей тура јүгүрди «Ой, ай! Бу не болды!» - деп көзнөктөн көрди. Ороомдо ары бери көп улус башкылайт.

Эркемей адазына келеле айтты:

Аја! Аја! Бу кандый табыш болды. Тышкары дезе, ары бери көп улус баскылайт.

– Ол кирпич эдер заводтын табыжы болды.

– Завод ишмекчилерди ишке кычырып јат – деп адазы айтты.

Эркемей адазыла городто беш күн јатты. Адазы јуунга барган соондо. Эркемей городтын ичиле базып, городты јакшы көрүп турды.

III.

Айлына јанып келген соондо, Эркемей балдарга куучындады:

«Мен городко јүрдим. Анда јаан туралар бар. Оромдорында электричество от күйүп јат. Ары бери көп улус баскылайт.

Машиналар јүгүрүжет. – Мен баштамы школды божодоло, городко барып үүренерим» – деди.

Аа Вв Сс Çç Dd

Аа Бб Чч Јј Дд

Ее Gg Ii Jj Kk

Ее Гг Ии Йй Кк

Ll Mm Nn Ññ Əə

Лл Мм Нн **Нн** **Öö**

Oo Pp Rr Ss Şş

Оо Пп Рр Сс Шш

Tt Uu Yy Zz Zz

Тт Уу **Ўў** Зз Жж

Ьь Vv Ff Xx

Ыы Вв Фф Хх

Ўй кижининг озогы жүрүми.

Озогы каан башкарузы тужунда, алтай ўй улустын жүрүми сүреен коомой болгон. Бийлер, абыстар, жайзандар, коjoyымдар, жоолыктар, камдар алтай жеринин ээлери болып турар тушта, жоку, батрак, кол-күчиле жаткан ўй улус ологго кул болып, жарык күн көрбөй, түн-түш кату иштерди иштер туратан болгон.

Ойрот ўй кижини малга бодоп, калын алып, садып туратан болгон. Баратан кижее, барар күүнин сурабас, албан-ла журтадар болгон.

Ойрот ўй кижиде кайындаар жан деп неме база бар болды. Олог өбөгөннин төрөгөндөрин адабас жанду болды. Бажында кураган бөруги, будында өдүги жо, жаан улустын көзине көрүнөр учуры жо болды.

Ойрот ўй кижн бала азраар, кеп көктөй, казан азар, одындаар, мал көрөр, талкан эдер, тере ужаар онондо өскө ишти ўй кижн иштеер болгон. Түнде уйкы жо, түште амыр жо кул бодолду болып иштеп жүрдилер.

Онойып, кол күчиле жаткан Ойрот ўй улус карануй жүрүмдү, неме билбес болгон. Кату ишке туруп, оору жоболго бастырып, көп өлөр болды.

Ўй улустын озогы жүрүмин сананарга да болбос.

Эмдиги жүрүм жадышты, озогы жүрүм жадышка тендештирергеде болбос. Эмдиги жүрүм жадыш жыргалду, жайым жадыш болып жат. Мундый жараш жүрүмди

биске Сталиннын јаны Конституциязы берип јат. Мундый сүүнчилу, јараш жүрүм берген учун коммунист партия ла совет башкарууга, улу башчыбыс нөкөр Сталинга јаан спасибо.

Сырга-стахановец.

I.

Сырга 19 јашту. Лениннын комсомолынын члени. Сырга батрактын билезинен чыккан. Сырганын адазы кичинектен ала байлардын малын кабырып туратан болгон. Энези дезе ол-ок байдын уйларын саайтан болгон. Сырганын ада-энези түнде уйку јок, түште амыр јок байларга курсаккала болып иштеп туратан. Курсактын таштанчыларын јип, өдүк тоннын јаман-эскизин кийип, соокко тонгып, ачу коронду күн көрип, шыралайтан болгон.

II.

Сырга ондый жүрүмди көрбөгөн. Ондый жүрүм жадышты Сырга куучыннан угып кайкап жүрет.

Сырга – улу Октябрдын революциязыла јажыт. Сырганы кичинектен ала коммунист партия ла комсомол өскүрип алган. Сырга эмди јаан иш башкарып јат. Колхозто уй мал азраар товарный ферманын башчызы. Онын баштаган фермазы кызыл мааны алды, фермазын дезе крайдын кызыл книгезине бичип салды.

Сырганын баштаган фермазында субай уй јаныста јок болды. Төрөгөн 105 уйдан бирде бозу оорып өлбөди. Саап турган уйларда, сүди соолгон үй јок болды. Сүт берер планды, ажра табыштырды. Уйлар бастра јылу кажаганда туруп јат., Кажаганнын ичи јылу, ару, јарык турат. Кажы ла уй саар саанчы доярка 12 уйдан саап јат. Уй саайтан, көнөктөри ару јылтыркай турат. Фермада иштеп турган улустары ончозы мөрөйлөжип јат.

III.

Уй саайтан, көнөк салатан турада мындый плакат туры.

«Мерген ишке».

Плакатка коштой бичиктер кадап салтыр.

Ол бичиктерде мергенчилердин бүдүретен ижин бичиген. «Бис мергенчилер, мындый керектер бүдүрерине молжонып турубус», - деп.

1. Он эки уйдан саап турарыбыс.
2. Уйлардын сүдин кактай саарыбыс.
3. Уйлардын эмчегин оорытпас ару тударыбыс.
4. Уй саар көнөкти ару тударыбыс.
5. Иште бир де күн өткүрбезибис.
6. Стахановтын ижине жаңы нөкөрлөр тартарыбыс.

Стенеде база мындый плакат туры:

«Уйды ару көнөккө саа!»

«Ару сүттен көп сарју чыгар».

Сырга бойынын улустарыла, мөрөй ажра жаан јенүлү болды, чындык стахановец болды.

Јоннын јөөжөзи учун.

I.

Бистин колхоз аш кезер ишке эрте белетенди. Бар машиналарды јазап алала, Эркемей өбөгөнди каруулдадып салды.

Бай кулактар колхозтын керегин тутадып машиналарын үреерге санадылар.

Эркемей өбөгөн машиналардан кыйзын деп, Эркемейдин туразына от салар деп шүүжип алдылар. Јоннын јөөжөзин таштайла, байала бойынын јөөжөзин аргадаар болор деп шүүштилер.

Шүүшкен аайынча кылындылар.

II.

Эркемей каруулда турды. Түн. Айлантра табыш јок амыр.

Деревнеде табыш угылды. Öрт чыкканын көрди. Улус јүгүрүжүп јат.

– Эркемей! Сенин туран күйүп јат. Капшагај јүгүрзен – деп кыйгы чыкты.

Је, Эркемей јеринен кыймыктабай јат. Öштүлердин шүүлтези бүтпеди. Эркемей өбөгөн бойынын јөөжөзин аргадаарга барбады. Онын не ле јөөжөзи үзе өрткө күйүп калды. Колхозтын машиналарын дезе Эркемей аргадап алып калды.

Колхоз Эркемей өбөгөнгө сый берди. Колхоз Эркемей өбөгөнгө жаңы тура тудуп берди, бастра бала барказына, кийим берди.

Ырысту жүрүм.

I.

Меркин Тохно «12 жыл Октябрь»- деп колхозтын члени. Сталиннын Конституциясын шүүжип турарда, Меркин өбөгөн куучындады:

Мее эмди 85 жаш болды, онын 67 жылы байлар, жайзандар жоктуларды жаба басып, кыйнап турган өйиле кожо орды жок, ойто келбес болып өдүп калды.

Озогы жан тушта, бисте жокту алтай улуста кандыйда право жок болгон. Жайзаннын айткан сөзи, биске жокту ойрот улуска бузулбас жаан закон болгон.

II.

Мен кичинек жашту тужунан ала Манжы байдын малын кабырдым. Манжы байдын малы 5 мун ажыра болгон, мал кабырар малчылары 250 кижиге жетре болгон.

Манжы бай. Мал кабырар малчылар бир жыл жүргөн жал акчазын 10 салковойдон ло беретен болгон. Канайда-канайда байдан 5 салковой төлүгө акча алза, бир жылдын бажында, ол алымды берген алымы учун 2-3 катап артык төлөдөтөн. Бир катап мен байдан 20 салковой акча төлүгө алдым. Жыл өдип браадарда ол менин бозулу жаңыс уйымды блаап алды.

III.

Байлар бойларынын мал кабырар малчылардын мойнына жаантайын штраф салатандар. Ол штрафтын учун олардын калганчы малын блаап алатандар. Жоктулар удурлажып, байларга штраф учун малын бербей мойножордо, ол керекке жайзандар кирижип, жоктуларды чыбыктап, байларга жалындырып жоктулардын калганчы малын байларга блаап беретендер.

Жайзандар нени де кылынза, олардын таабы болотон, жоктулар ологго удурлажарынан коркотон.

IV.

Совет башкару болды. Совет башкару биске јаны, ырысту јүрүм берди. Кол күчиле јаткан Ойрот улус, улу Совет-союз орооныбыста јаткандарга түней права берди. Совет рооны ичинде 174 национал албаты нөкөр болып, нак карындаштар болып, јаныс биле болып јуртап јат. Эмди бис јаны колхоз јүрүм бүдүрип јадыбыс. Эмди бистин үстүбисте озогы бай-јайзандардын кара булут ошкош кыйынду јүрүми үзүлип јок болды.

V.

Мен мундый јыргалду јүрүмге једип келгениме ырысту болдым. Бистин балдарыбыс жылдын-жылга өзип, бичикке үүренип јыргалду јүрүмге барып туру.

Улу башчыбыс Сталиннын конституциязы мени јүрүм јадыжымда сүрекей сүүмчүлү болып јат. Бу сүүмчүлү јүрүм мени онон артык иш иштерине тыныдып јат.

Аргалу јүрүм.

Кош-Агаш аймагында «Ойроттын 10 јылы», деп колхозто колхозчылардын јууны болды. Ол јуунда Баташуров деп колхозчы куучындады:

«Бистин колхоз Сталиннын алтындый уставын алган күнинен бери, јыл өтті. Сталиннын уставы аайынча бистин колхоз аргалу јадынга једип келди.

Качан бис, колхозко биригип турарыбыста, малдын тоозы ас болгон, база колхозчылардын алдынан бойында малы эбеш болгон, кезигинде торт мал јок болгон. Эмди дезе бистин колхозто малы јок бирде колхозчы јок болды.

Устав аайынча сельхозартельдин члендери, бойы алдынан 10 уйдан, 10-го јетре ат, 100-ен ажра кой тудатан учурлу. Эмди дезе неле мал колхозчыларда бар болып јат. Темдектеп айдар болзо, мен бойым 10 уйлу, 3 атту, 121 койлу болдым. Бириктиргенде малыбыс сүрекей јакшы өзүп јат.

Оо үзеери бойыбыстын колдогы малыбыстын кирелтезинен башка, трудкүнге мен база кирелте алдым.

Мен энем ле экү 1754 салковой акча иштеп алдыбыс, 15 килограмм түк, 75 килограмм сарју, 120 килограмм эт, база онондо өскө көп немелер алдыбыс.

Колхозчылардын кирелтези өзүп турарда, колхозчылардын культуразы база тын өзүп јат. Алдында бис јаман айылда јатканыбыс, бу јыл дезе бистин өрөкө колхозчылар бойына јангы тура тудып алды.

Колхозто јүрүм.

Колхозчылар көп јүзүн товарлар садып алды.

Мен – үйимле экү бир пальто, эки костюм, эки кижинин кийер сапок садып алдыбыс.

Колхозчылар ончозы бичикке үүренип јат. Колхозчылар ончозы «Кызыл Ойрот» газетти алдырып турар болды. Колхозто кызыл толык, баштамы школ, јаан улустын школы бар.

Бис колхозчылар мактулу сүүнчилү јүрүмдү болдыбыс. Колсалааны јетирип турган улу башчыбыс нөкөр Сталиннын база бистин коммунист партиянын јакылтазыла мунан артык јадар јадынга једерибис» - деп колхозчы Баташуров айтты.

«Ойроттын 10 јылы» колхоз большевисткий колхоз болды. Колхозчылар дезе аргалу јүрүмдү болдылар.

Владимир Ильич Ленин.

(Иванов деп ишмекчинин куучыны)

1. Ленин бисти неге үүредип турды.

Онон бери удаан болды.

Мен ол тужында, Петербургтын фабрикаларынын бирүүзинде иштеп тургам.

Бир кўн, менин нөкөрим заводтон келеле, мени ишмекчилердин јуунына кычырды. Мен оныла кожо бардым.

Бис јуун болор јерге келзебис, ондо 30 кирези, кижи јуулып калтыр. Ол улустын көп сабазын мен таныбас болгом. Сыны бийик эмес кижи куучында мындый неме айдып турды:

– Слер курсак јоктон торолоп јадыгар, ээлеригер дезе слердин иштеп турган ижигерден байыгылап турулар. Каанды, байларды сүрүп салар керек, башкарууды

дезде, бойыбыстын колыбыска алар-га керек. Же бистер јаныс аай сүме-јөп јоктон көдүрүлүп-чыксабыс, онон бирде неме болбос. Бастра ишмекчилер биригип алар керек. Бистер, сүрекей бек, ишмекчи партия төзөп, бүдүрип аларга керек.

Ишмечилердин революционный күреш-тартыжууды партия башкарып турар. Шак онойдо этсебис, бис оморды јенип, базып саларыбыс.

Ишмекчилер бирде табыш јок отуруп, оны угуп турдылар. Мен бойымда, торт кыймыктанбай, јаныс јерге содойо туруп – калганымды билбей – калдым. Бу кижии бисти байлардын, каан бийдин колынан айрылзын деп, чыгар аргазынын чып-чындык, түс јол айдып берди деп, мен оны јарт билип алдым.

Јуун божогон соондо, бу куучынды айткан кижии, Ленин болгон деп, мен билип алдым.

2. Јенү.

Ленинга јолыгып, онын куучыны менин санаамга сүрекей јарады. Ишмекчилердин кружокторына, мен јаантайын јүрер бодым. Ол кружоктордо, мен Лениннин үүредүзиле таныжып алала, онон партия кирдим.

Ишмекчилер Ленинди сүрекей сүүп јүрдилер, ол бистин эн артык эжибисте, нөкөрибисте болып јүрди, капиталисттар оны көрбөс болгон.

Каан башкаруу тужунда, Ленин түрмеде јаныс катап отурган эмес. Оны Сибирге ссылкагада ийип туратан болгон. Кааннын палач ийтеринен јажынып, учы-учында ол гран ары-јанынга барып, ондо јаткан. Же гран ары-јанынан, ол ишмекчилердин түймеен-тартыжууларын башкарып турды.

1914 јылда империалисттардын јуу башталды. Канча ла көп албаты, өлтирткен, канча ла көп албатыны, кенеткен-шыркалаткан. Гран ары-јанынан Владимир Ильич канча ла катап айдып, мундый јакаару берип турды: - «јууды токтодыгар». Јуу јанысла байларга капиталисттарга керекту. Колындагы мылтыктарды тескери бурып, бойыгардын капиталисттарыгарга удура улап, оморды јүүлагар», - деп.

1917 жыл жууктап келди. Ишмекчилердин ле крестьяндардын кыйынга чыдашпай, жүреги кайнап чыкты. Олор салдаттар ла кожо революция эдип, каанды сүрүп салдылар.

Башкаруу, эн баштап буржуйлардын колына кирди же жаан удабады, гран ары- жанынан Ленин жанып келди. Ленинге ле онын большевик партиязына баштадып, ишмекчилер 1917 жылда октябрь айда, капиталисттарды сүрүп салды. Башкарууды бойлорынын колына алала, Советтер организовать эдип бүдүрди. Совет ороонынын башчызы Владимир Ильич Ленин болды.

3. Ленин жокко.

Кол күчиле жаткандарды, базынчыкту кыйыннан айрып саларга, Владимир Ильич одус жылдын туркунына тартышты. Класс өштүлөр 1918 жылда, Ленинды сүрекей уур шыркалап салды. Же ондыйда болзо, шыркалаткан керегинде, база партияны ла телекей үстүндө баштапкы совет ороонынын башкарузында, эн жаан күч иш иштеп турган тушта Владимир Ильич жаан оорыды. Ишмекчи класстын сүрекей сүүген башчызын, кандыйда жаан докторлор эмдеп, жазып болбоды.

1924 жылда, январь айдын 21 күнинде, Ленин жок болды. Лениннын сөөгин туткан кийинде, ачу-коронын темдектеп ороон ичинде бастра, кандыйла неме кыймыктанбай, беш минутка тым тура берди. Темир жолдын поездтары, трамвайлары, автомобилдери браатканла јерине беш минутка кыймыктанбай турдылар, машиналар иштебей кӊдирези беш минутка токтой берди, заводтордын амыргылары (гудокторы) беш минутка мустап турдылар.

Траурный мааныларында, мындый бичик бичип салган болды.

Ленин ӧлгӧндӧ болзо, Лениннин кереги тӱрӱ.
--

Иосиф Виссарионович Сталин

Нӧкӧр Сталинды кем билбес? Сталинды ончо ишмекчилер ле ишмекчи ӱй улус билип јат. Сталинды ончо колхозчылар ла колхозчы ӱй улустар билип јат. Сталинды карган да, јаш та улус, ончозы билер. Нӧкӧр Сталинды олор сӱӱп јат, бистин тӧрӧл башчыбыс деп айдыжып јӱрет.

Сталин – грузин укту ишмекчинин уулы, онын чыккан, өскөн јери Кавказта, Грузия деп јерде болды. Каан, помещиктер ле капиталистер канча жүзүн национал укту ишмекчилерди ле крестьяндарды канайда кыйнап шыраладып турганын, Сталин јаштаң ала ончозын көрүп келди. Јиит тужынан бери, Сталин кааннын башкарузыла, капиталистерле күрежип-тартыжып турар болып барды. Сталин, нөкөр Ленин ла онын нөкөрлөри ле, ишмекчилер ле кожо болып, кааннын башкарузыла күрежип турды. Ол јалтанбас коркыбас кижиле болды. Кааннын башкарузы оны истеп некеп жүрди. Сталин канча катап түрмеге отуруп туратан болды. Оны сүрекей узак јерлерге ссылкаа да айдап туратан болды. Ссылкадан ол качып барала, бойынын керегин база көниктирип иштеп туратан болды.

Октябрдын революциязын эдерине, нөкөр Сталин көп иш иштеп, ажындыра оны белетеп аларына көп иштеди.

Октябрь революциясында ишмекчилер помещиктер ле капиталистерды сүрүп алала, бойларынын совет башкарузын организовать этти. Је, помещиктер ле капиталистер тургузала ишмекчилердин колына башкарууды берген эмес. Олор бойынын башкарузын ойто эбиртип тургузарга албадангандар. Је олордын албаданган аайынча болбоды. Ишмекчилер ле крестьяндар, Ленин ле Сталинга баштадып, олорды јок эдип салды.

Ленин өлди, онын ижин, партия оноң ары көндүктирип, иштеп туру.

Лениннын керегин, учына јетирип бүдүрерине, Сталин бир де амыр јок иштеп турды. Партиянын ийде-күчиле, онын башчызы болгон нөкөр Сталиннын ийде-күчиле, баstra колкүчиле јаткандар ийде-күчи ле социализм ижин бүдүрип турулар.

3. Социализмнын јолы.

Јаңыдан канча көп заводтор, фабриктер иштелип бүдүп барды. Озогы тужунда јокту болгондор, коомой-шыралу жүрүм жүргендер, байларга күчин јидиргендер, эмди социализм јуртын бүдүрүп турулар. Бойы-бойына болужып, аргалу жүрүм-јадышту болып бардылар. Балдардын да жүрүм јадыжы јакшы болып барды. Кажыла јерде яслялар, детплощадкалар бар, ончо балдар бичикке үүренип турат. Эмди бичик билбес кижиле јок болып барды. Јаан улус база бичикке үүренип

турулар. Эмди көп радио, кино, театр, клуб, библиотекалар бар. Бистин ороон журтыбыстын ичинде, канча жүзүн укту национал албатылар бар: орустар, украинецтер, татарлар, башкирлер, грузиндар, армяндар, еврейлер, ойроттор онон до өскөлөри, ончозы нөкөр болып нак болдылар.

4. Өскө ороондордо.

Өскө ороондордын ишмекчилери, бистин ороон журтыбысты көрүп, бистин иштеп бүдүрип турган ижибиске ле алып турган женүлерибиске көрө сүүнүп турулар. Өскө ороондордын помещиктери ле капиталистары Совет башкаруды жок эдерге белетенип турулар. Бистин ороон журтыбысты өштүлөрдөн коорулап турган бисте сүрекей тын күчтү Кызыл черү бар. Бистин черү сүрекей тын дисциплиналу, мылтык жепселдү. Бисте көп аэропландар бар. Жуулажарга бис умзанбай жадыбыс, же бойыбыстын ороон-журтыбысты корыырына бар күчибисти бастразын саларыбыс.

«ССРС кемге-де болзо, кекенерге сананбай јат, је онондо артык – кемге-кемге чурап, јууларга сагышта-да јок. Је кекенгендерден бистин коркып турганыбыс јок, јуу-чак чыгарарга чагыштырып тургандардын токтогына каруды токтокло-ок берерге белен турубыс». (Сталин)

Октябрьдын революциязы.

Лениннин партиязы олоордын кереги учун тартыжып турганын ишмекчи ле крестьяндар көрүп билип алдылар. Олоордын көзи канчала кирези јарыганда олоор анча кирези Ленин ле онын партиязына бүдүп турары өзүп чыкты.

Лениннин партиязы айдып турды:

– Нөкөр ишмекчилер, слер черүди ол тужында јенип аларыгар, качан слер крестьяндарга тайанар болзогор, олоордын алдына бүдүмчилү болзогор. Крестьяндарла кожо кол тудужып алзагар јенип аларыгар.

Лениннин партиязы айдып турды:

– Нөкөр крестьяндар, ишмекчи класс слерге јуу токтодорына, јерди колго аларына, помещиктерле, база земский начальниктардын башкаруунан айрыларга болыжар. Ишмекчилер ле кожо барыгар!

Ишмекчилер тартыжууды баштады. Ишмекчилерге баштадып крестьяндар база бардылар. Олор кожо тудуп-чыгып восстание эттилер. Октябрь айда олор башкарууды бойынын колына алды, ол ок часта јерди колго алары ла, база јууды токтодор декрет чыгарды.

Баштапкы май.

Баштапкы Май бастра телекейде кол кўчиле јаткандардын байрамы. Баштапкы Майды бастра телекейде кол кўчиле јаткандар оромго чыгып байрамдап јадылар. Бистин ороондо јаткан ишмекчилер, колхозчылар, бастра кол кўчиле јаткандар Кызыл маанылар тудунганча оромго чыгып, јылдын-јылга, бастра промышленностьто, јурт-хозяйстводо јаан јенўлерин, ийде-кўчин бойыбыстын ороныбысла бастра телекейге билдире көргүзўп сўўнчилў уткуп јадылар. Мунаг ары социализм јўрўмибисти коммунист партияга, онын эн јаан башчызы нөкөр Сталинга баштадып стахановчылардын јозогыла там јарандырып аларын темдектеп јадыбыс.

Бис бүгўн сўўнчилў јадырыбыс. Эртен оног сўўнчилў болоры јарт. ССРС кызыл маанызы бастра телекейге кол кўчиле јаткандарга мунайда көргүзип јат:

Бис јаан јенўлерди алдыбыс. Бис эмди кўч. Бисле кожо болыгар. Бис слердин јенўўтер учун болужыбысты јетирерибис.

Баштапкы Майда капиталисттар, фашисттар башкарып турган ороондордо ишмекчилер ижин чачып, капиталисттарга удурлажар революционный кўчин көрўп бириктирер керегинде кызыл мааныларын тудунганча оромго база чыгып јадылар. Је, капиталисттардын, фашисттардын полициялары, јуу јепсел јок амыр, оромго чыккан ишмекчилерди адып, ишмекчилердин канын төгўп, тўрмелеп јадылар.

Олордо совет башкару јок. Гран ол јанындагы ишмекчилердин кызыл манызы, капиталисттар ла фашисттарга мунайда айдып јат:

– Ишмекчи класс, слерле кижинин кўчин јиичи капиталисттарла удурлажып тартыжарына белен. Бис Совет ороонында јаткан ишмекчилердин јайым јакшы ырысту јўрўмге кычырып турган ўнўн јарт угуп јадыбыс. Олор јакшы, сўўнчилў јўрўм алары учун биске болужар. Бис кўч. Бис качанда јенерибис.

Бастра телекейде кол кўчиле јаткандар биригип, башкаруды бойынын колына алар кўн, бастра телекей ўстўнде кызыл мааны текши јайылар ўйи јуук.

Бистин јуучыл революционный байрамыбыс – Майдын Баштапкы кўни эзендик болзын!

Бистин бастра Союздагы коммунист большевик партия, онын улу башчызы, наајыбыс ла ўўредўчибис, бистин тўрўл нўкўр Сталин эзендик болзын!

Ийде кўчибис ўзўп туру,
Ўргўлји јыргалду болдыбыс.
Јилбиркеп иштеп турубыс,
Јендирбес кўчтў болдыбыс.
Бу јенўге баштаган,
Большевик партия ийделў.
Культурный јадынга баштаган,
Коммунист партия кўндўлў.

Ойрот область.

Озогы каан башкару тужында, Ойрот албаты каанга, бийлерге, алтайдын јайзандарына, темичилерге, байларга эки катап базынчыктаткан, олордын кулдары болып туратан болгон.

Абыстар камдар, јарлыктар иеке јан јайып турды. Орус којойымдар ла алтайдын байлары, акту кол кўчиле јаткандардын алу јўўжўзин, азраган малын блаап, јип туратан.

Ленин ла Сталинин интернационализмынын маанызынын алдында туруп, коммунист партия баштаткан, Россиянын ишмекчи класс, 1917 јылда, Октябр айда, каннын башкарузын чачып, башкарууны бойынын колына алды. Бастра

колкүчиле јаткан национал албатыны, кааннын кысталанынан айрып, Совет башкаруу тургусты.

Озодо, базынчык кол-күчиле јаткан алтай албатыга, Совет башкаруу 1922 јылда алдынан башкарынар Совет Ойрот автоном область төзөп берди.

Лениннын коммунист партияга баштадып, Лениннин ле Сталиннин национальный политиказыла башкарынып, Совет Ойрот областтын кол-күчиле јаткандары, јаны, јайым, јарык јолго кирди. Социалистический јүрүм баштап иштеп тура берди.

Ойрот автоном область төзөлгөн күнүнөн бери он бежинчи јылга барып јат. Ойроттын колкүчтүлери он төрт јылдын туркунына јаан јенүлү болды. Озогы чачыны, көчкин алтай өрөкөлөрдин ордына, социализм бүдүүлү хозяйстволоры - колхозтор, совхозтор болып барды. Озогы каннын, байлардын базынчыкта турган колониядан, социалистический Ойрот чечектенип турган область болып јаранып келди.

Ойроттын кол-күчтүлери, Совет Ойротто социализмнын өштүлерин, бай кулактарын, эксплуататорлорды качанда бурултазы јок эдип јок эделе, класс јок социализм общество бүдүрип турды. Улу Совет Союзынын пролетарлары ла колкүчтүлери ле кожо, колдорынан тудуныжып он беш јылдын туркунына јаны, сүүнчүлү, јарык јүрүмге барып турулар бойлорынын азыйдагы артып калган јүрүмин кубултып турулар.

Ишмекчи класстын болужыла, область ичинде неле ишти тыныдып туру. 1931 јылдан ала јурт хозяйствонын коллективизациязы тутак јогынан өзүп јат. Бүгүнгү күнге коллективка кирген хозяйстволор 80,8 үлү болып јат, 365 колхозтор. 12 мал азраар ла ан тудар совхозтор төзөлгөн болып јат. Алдында аш салар јер 15 мун кырадан 60 мун гектарга јетире өсти. Аштын түжүми 2 катап көдүриле берди.

Ойроттын јурт хозяйствозынын төс ижи, мал азраары болып јат. Мал өзүми күннин күнге тыгып өзүп јат. Бастра малдын тоозы: јылкы мал 55 мун, јоон уй мал 116 мун, кой эчкилер 207 мун, чочко 13500, 3 мун артыгынча сыгындар ла олендер, 900 төө. Јүзүүн бүдүүлү малдын бастра тоозы 400 мун тын болып јат.

Областьтын ичинде 683 мал товарный фермалар төзөп алган. Сталинский сельхозартельдин устары аайынча көп колхозчылар алдынан тузаланар малду болды.

Алдында бичик билбес Ойрот албаты, эмди ончозы бичикчи болып браадыры. Каан тужунда алтайда абыстардын 26 ла школ болгон, церквези дезе 60 болгон.

Бу жыл дезе, Совет Ойротто 243 школ бар, бу школдордо ишмекчилердин ле, колхозчылардын ла совет ишчилердин 21 мун тоолу балдары үүренип жадылар. Албатынын бичик билери 90 үлү артыгынча болып јат. Школдордо үүредүди, Ойротто канча бар национальный албатынын төрөл тили-биле өткүрүп јат.

1935 жылда албатынын бичик-билик керегинде чыгып турган бюджети 3 миллион салковой болгон, бу жыл дезе 10,5 миллион салковойго јетти. Ойротто национальный кеберлү, социалистический бүдүүлү культура күннин күнге јаркындалып өзүп јат.

Неле иштеер ишти, алтай улустар иштеер болды. Областьтын тыш јанында, јаан школдордо национальный кадырларды белетеп јат. Алтай улустан агроном, доктор, зоотехник, инженер, үүредүчи улус бар блды. Јаңыдан канча больница туткан, канча тракт јол јазаган, канча көп автомобил, трактор машиналу болып барды.

Ойрот областьтын кол-күчиле јаткандары, коммунист партияа баштадып, Ленинин ле Сталиннин политиказыла башкарынып, класс өштүлериле јериндеги контрреволюционный национализмла, орус шовинизмла күүн кайрал јоктон тарттыжып, јаңы јаркынду социалистический жүрүмди бүдүрип, класс јок социализм жүрүм-јадышка браадыры.

Ойрот областка түнгей Совет союзтын ичинде канча жүзүн национал албатылар база онойып-ок социализмди бүдүрип туру.

Ойрот областта кол-күчиле јаткандардын озогыда эки катап базынчыкта тургандары, бурулары јогынан јоголып калды.

Төрөл јуртыбысты корулаарга бис качанда белен, социалистический јурт тудуп турган ССР Союзтын ороонында, Кызыл черүди албаты сүрекей сүүп јат.

Бистин Кызыл черү ишмекчи ле крестьяннан бүдүп јат. Бистин ороон јуртыбыста башкару кемнин колында турган. Кызыл черү онон бүдүп јат. Кызыл черү классовой черү. Бирде кижии, кижии күчиле јаткандар, кулактар, садучылар, Кызыл черүге кирер учуры јок, оморды черүге албас.

Капиталисттар Кызыл черүден коркып јат. Кызыл черүдин күчи сүреен јаан өзүп, тынып чыкты. ССР Союзы амыр энчү јадарын кичееп, капиталисттар јуулабазын деп ССРС-ты коруп туру. Мынанда ары база ондый ок болзын деп, бис ССР Союзын јуудан коруланарын, канча бар күчиле тыныдарыбыс.

Бис амыр энчү јадарга кичееп турыбыс. Је, биске удур јуу келгежин, социализм ороонынын бастралбатызы

Кызыл черүле кожо, өштүлерле тартыжарын бойынын кереги эдип турып чыгар.

ССР Союзтын албатызы, бойынын төрөл ороонын корулаарга бар күчин салып, јуу историясында качанда болбогон героизм-омок тартышты көргүзөр.

Өскө ороондордын капиталисттары, бистин түрген тебүүлү бүдүп турган јаан иш јазалыбысты көрүп турулар. Олор бу керекке күйүнип, энчигип амыр отуарга болбой турулар.

Олор бойынын јеринде революция болып барарына коркып турулар. Олор биске келип, табарып, бисти јууларга, јуу белетеп турулар.

Бис јууга белен, бисте сүрекей бек, јакшы јепселдү Кызыл черү бар. Канча миллион кол күчтүлер, төрөл јуртыбысты корууларына Осоавиахим ажра, јуу керегине үүренип, белетенип турулар.

Бистин Кызыл черү, Социализмнын ижемчилү каруулы болып јат. ССРСоюзты јуудан корууларын тыныдар!

«Өскө орооннын јеринен бирде чончой јер биске керек јок, де бойыбыстын јерибистен, бирде мукур јерди, бойыбыстын јерибистен кемгеде бербезибис» (Сталин)
--

Капиталисттардын талаларында.

Бистин Совет ороондо социализмнын төс керегинин шылтуузынан албаты – јоннын хозяйствозы јаранып бурултазы јок там өзүп көдүрилип туру. Бистин

ороон журтыбыста иштеер ижи јок болоры ла база албаты јоннын јоксурап түрөп турарын торт јок эдип салды. Ишмекчилер ле кол-күчтүлөр, иш-јазалында јаан јенүлү социализм бүдүрип турулар.

Капиталисттардын талаларында дезе ижи јок улустын тоозы тамла көптөп өзүп туру. Ижи јок кижилердин тоозы бир канча миллиондорго једип туру. Деревне журтта јокту јойудын тербезен болып турары көптөп туру. Иштеер ижи јок керегинен ле база ачанадан улам бойына кол салып өлтиринетени там көптөп јат.

Совет союзында ишмекчилердин иштеп алып турган јал акказы көдүрүлип, журтап јадар жүрүм јадыжынын аайы јаранып туру. Совет союзтын граны ары јанында дезе, капиталисттар ишмекчи классты базынчыктап түредип турары тынып туру, ишмекчилердин јал акказын төмөндөдип, кол күчи-ле јаткандардын жүрүм јадыжынын аайы күннин күнге там коомойтып туру.

Бистин ишмекчилердин көп сабазы күнүне јети частан иштеер ишке көчип алды. Бойынын культуразын там јарандырып, бастра албаты јыргалду жүрүмге јилбиркеп, жүрүмин там јарандырып јат.

Капиталисттардын талаларында дезе иштеер күннин чазын там узадып турганы көптөп туру.

Капиталисттардын бастра хозяйствозы јайрадылып, төмөн тужүп туру. Капиталисттар, качанда болбогон сүрекей јаан кызаланга кирди. Канча мун заводтор, фабриктер иштебей бөктөлип калган. Аш салып турган кыраларга, аш салылбай ээн тура калары јылдын там көптөп јат.

Американын, Польшанын онон до өскө ороондордын канча миллион крестьяндары тербезен болып база берди.

Капиталисттарга онойып кыйнадып турган ишмекчилердин ле кол күчтү крестьяндар, кыйынга чыдап болбой, күүн саналары сооп, ачуурканып олар забастовко-түймендер, демонстрациялар, восстаниалар эдип турадылар. Олор бойлорынын ороон ичинде, коммунист партияларга баштадып, капиталисттардын башкарузын јок эдип, антара чачарына белетенип турулар.

Коммунист партияга баштадып ишмекчи класс кол-күчиле јаткандар качанда болзо јенер.

Ответственный редактор П. С. Хабарова
Редактор издательства— А. Г. Шабураков
Обложка—художн. А. А. Туркина.
Технический редактор— А. Л. Темиряев

Сдано в производство 9/XI 1— 1936 г.

Подписано к печати 7/1—1937 г

Формат 62X94 1/16. Тираж 2500. Бум. листов 2,5.

Печатных листов 5. Уч.-авт. листов 5.

Знак, в бум. листе 50.688. Индекс У-1-а. Изд. № 1803.

Заказ М 5273. Новосибирск. Типогр. № 1 ЗСКИК.

Уполкрайлита № 57 от 7/1— 1937 г.

Цена книги -40 коп.

Переплет -25 коп.

